

„1941. ГОДИНА У ИСТОРИЈИ НАШИХ НАРОДА“

Прошла година била је богата научним окуповима и симпозијумима посвећеним народноослободилачком рату и Револуцији наших народа. Посљедњи од њих одржан је 13—16. децембра 1966. године у Београду, у организацији заједнице института за историју радничког покрета а уз учешће научних радника из свих република и свих научних институција ове врсте у земљи. По броју учесника и научних саопштења која су на њему прочитана, научни скуп „1941. године у Историји наших народа“ заиста представља најимпозантнију манифестацију ове врсте у нашој земљи. Тако су историчари и људи од пера који показују афинитет према најближој прошлости означили свој допринос јубиларној прослави 25-годишњице устанка наших народа.

Значај прве ратне године увијек је велики — због њеног утицаја на даљи развој НОП у нашој земљи у цјелини и свих догађаја који су се у њој десили посебно. Због богатства питања и проблема који је карактеришу и компликованости свих посљедица и узрока који су је пратили — многа питања су остала неријешена, недовољно проучена, или чак спорна. Стога је организација овако импозантног научног скупа баш на ову тему била потребна и зато представља настојање и допринос да се олакша проучавање свих оних питања којима се карактерише НОП од самог почетка до свога краја.

На симпозијуму је прочитано више од 50 научних саопштења, која су још боље осветлила многе значајне историјске тренутке из

устанничких дана и покренула, на један нов начин, нека питања која су до тада била готово занемарена. Преовладавале су три основне групе питања у оквиру којих су сврстани сви реферати

У оквиру прве групе **БОРБА КПЈ ЗА ОКУПЉАЊЕ МАСА И ПРИПРЕМЕ ЗА УСТАНАК 1941. г.**, поднесени су ови реферати: **Перо Моравац: Борба КПЈ за јединство маса у 1941;** **Никола Радачић: Значење одлука Мајског саветовања КПЈ 1941. године за припремање оружане борбе;** **др Душан Лукач: Политика КПЈ по националном питању пред устанак 1941;** **Перо Дамјановић: Утицај Комитерне на прилике устаначке 1941. г.;** **др Франце Шкерл: Ослободила фронт политички темељ словенскога народноослободилачкога боја;** **Михаило Апостолски: Снаге револуције у Македонији 1941;** **др Велимир Брезовски: Радничка класа и КПЈ у Македонији у периоду подизања ослободилачке борбе;** **др Миле Тодоровски: Рад КПЈ у Македонији на стварању политичког јединства маса у 1941. години;** **Ђуро Вујовић: Покрајинско саветовање КПЈ за Црну Гору, Боку и Санџак у Каменску 8. августа 1941. године;** **Славка Фиданова: Неки моменти из рада партијских организација у Македонији при реализацији одлука ЦК КПЈ у 1941. години;** **Али Хадри: Борба КПЈ за јединство маса на Косову и Метохији 1941. године;** **Шандор Вег: Учесће националних мањина у устанку против окупатора у Војводини;** **Миљутин Фолмић: Припреме за устанак и формирање партизанских јединица 1941. на**

Косову и Метохији; Слободаћ Бо-
силевичи: *Југ и исток Србије у ус-
танку 1941*; Невенка Бајић: *При-
преме устанка у Херцеговини*;
Ђорђе Пилић: *Устанак у Хер-
цеговини 1941*; др Вишко Антић:
1941. година у Истри, Хрватском
приморју и Горском Котару, Нар-
ција Ленгел: *Карактеристике раз-
воја НОП-а у окупираним градо-
вима Хрватске 1941. године*; Ђо-
рђе Милановић: *Особности на-
родноослободилачке војне органи-
зације у Бачкој 1941. у вези са
организовањем и покретањем ма-
са у борбу*; др Бранко Бошковић:
*Развитак НОП-а у Ибарској
долини 1941*; Здравко Антонић:
*Припреме за устанак у тузлан-
ској области*; Бранко Бокан: *Не-
ки фактори успјешног развоја ус-
танка у Подгумци*; др Јоцо Мар-
јановић: *Страна литература о 1941
г. у нашој земљи*.

У другој групи сродних пробле-
ма — НАРОДНА ВЛАСТ МАСОВ-
НЕ ОРГАНИЗАЦИЈЕ И ОСТАЛО
поднесени су реферати: др Душан
Живковић: *Народна власт у 1941.
год.*, Михаел Соболевски: *Разлика
у називима првих органа народне
власти у Југославији са посебним
освртлом на Хрватску*; Зоран Ла-
кић: *Карактер НОО у Црној Гори
1941*; Драго Боровчанин, *Органи
народне власти у источној Босни
1941*; Али Хадри: *Помоћ КПЈ у
формирању КП Албаније 1941*;
Тодор Симовски: *Дејноста на КПГ
и форми на отпор во Македонија
под Грција против германобугар-
ските и италијанските окупатори
во 1941. година*; Милан Ђорковић:
*Ској и омладински покрет у Срби-
ји*; Иван Крижњар: *Социална и
политична припадност борце партизанских
енот на Словенском
1941. лета*; Славко Станишић:
*Црногорска народна омладина
1941*; Вера Вангели: *Македонската
во револуционерните денови на
1941*; Олга Јовановић—Черевеиќи:
Активност жена Срема у НОП 1941;
Новак Петровић: *Улога и значај
партизанске штампе у Срему 1941.
године*; Војмир Кљаковић: *Допри-
нос НОП-а Антихитлеровској коа-
лицији у 1941. години*; Раде Пубе-
рија: *Народна помоћ у окупира-
ним градовима 1941*.

У оквиру посебне треће групе
— ОКУПАЦИОНИ СИСТЕМ, ДЕ-
НАЦИОНАЛИЗАЦИЈА И КОН-
ТРАРЕВОЛУЦИЈА — прочитани
су ови реферати: др Данчо Зогра-
вски: *Немачко-италијански прего-
вори и закључци априла 1941. о
разбијању Југославије и подели
Македоније*; др Елшреф Враќалић:
*Окупациони системи 1941. у Ју-
гославији и њихов међународно-
правни карактер*; Кресо Мухарем:
*Немачки окупациони апарат у
Југославији 1941. године*; др Богдан
Крижман: *О римским уговорима
— Мусолини—Павелић и њиховом
одјеку у Хрватској 1941*; Рафаел
Врчић: *Окупациони систем у Бос-
ни и Херцеговини*; др Јосип Мир-
ковић: *Денационализаторска полити-
ка мађарског фашистичког окупа-
тора у Бачкој, Барањи, Међумур-
ју и Прекомурју у 1941. години*;
др Спасоје Ђаковић: *Окупатори и
квислинзи на Косову и Метохији
1941. — њихова политика и терор*;
др Растислав Терзиоски: *Просвет-
не и културне институције фашист-
ичке Бугарске у служби дена-
ционализације македонског народа*;
Фердо Фишер: *Тактика окупатор-
јев при зазирању словенске кул-
туре*; Вјенцеслав Глишић: *Полити-
ка фашистичке Немачке у Србији
1941*; др Тоне Ференц: *Нацистичка
разнородовална политика в Сло-
венији*; Јурај Барбарих: *Талијан-
ска политика денационализације у
Далмацији 1941. године*; др Владо
Ивонозски: *Стање на територији
Македоније под италијанском оку-
пацијом, април—мај 1941*; Милица
Водрожић: *Улога и држање гра-
ђанских странака и група у НОБ
током 1941*; Франчек Саје: *Глав-
не смери словенске контрареволу-
ције 1941*; Љерка Делабарбара:
*Четнички покрет и НОП у Хрват-
ској 1941*; Радоје Пајовић: *Форми-
рање четничке организације у Цр-
ној Гори 1941. и њен политички
програм*.

Веома је тешко улазити у поје-
диначну оцјену свих прочитаних
научних саопштења. Таква анали-
за не би била ни потребна. Чи-
њеница је да је у већини рефера-
та указано на богатство форми и
борбе и отпора у свим крајевима
наше земље, па и у неким сусјед-

ним подручјима која се са њом пратице. Сва заједно, она представљају неоспоран допринос нашој историографији у напорима да да научну анализу и објективну оцјену разноврсних питања којима је НОП био тако богат. Ако се томз дола и чиљевица да знатан број научних саопштења прочитаних на београдском скупу представља само мање дјелове веће целине, дакле већих аналитичких и студиозних радова, онда се можемо надати да је наша историјска литература за период народноослободилачког рата обogaћена новим ментлима и тумачењима. Они се о плодају у поставкама како о општим и начелним питањима тако и у низу ужих тема које најновијим тумачењем добијају свестраније димензије.

Овдје се прије свега подразумевају сви аспекти политике КПЈ, а посебно у националном питању, услови, карактер и резултати борбе КПЈ за јединство маса, свестранија анализа мјеста и оцјене такзваног „Мајског савјетовања“ КПЈ 1941. године, допринос НОП-а Антихитлеровској коалицији, његова борба за међународну афирмацију, карактер и специфичности развитака народне власти 1941. године окупациони систем и поцјела Југославије 1941. године, специфичности развитака НОП-а у појединим регионима земље, организација живота у позадини, активност омладинске организације, формирање контрареволуционарних покрета и став појединих грађанских партија према њима итд. Сви поменути облици борбе, као и они који су обрађени у већ поменутим рефератима, заједнички чине садржину оружаног устанка народа Југославије.

Врло жива дискусија, премда нормална за научне скупове на којима се расправљају неријешена или недовољно обрађена питања, али — ипак неубичајена у прошлости, карактерише рад овога научног скупа. Заправо, она му подиже интересантност и увећава значај. Пошто је у њој узело учешћа око 30 научника, и пошто су конфронтирана мишљења о раз-

ним ставовима, можемо закључити да је и она значајна својеврстан допринос. Међутим, и то треба рећи, дискусија је потенцијална нека клипања од којих истичемо само ова: како гледати на стару Југославију, односно да ли ју је као одређену друштвену заједницу требало бранити од нападача или не; који су фактори утицали на одређеност југословенске буржоазије у овом или оном смислу; шта заправо значи прејвременост, а шта сталност органа власти; какав је мотив ангажовања комуниста у априлском рату — припадност Партији или патриотизам итд.

Дио ових и других питања није нашао потпун одговор на овом скупу, што се може и разумјети, јер она нијесу нити једноставна, нити малобројна а симпозијум је, када је била у питању дискусија, имао мало времена. С тим у вези намеће се и питање није ли оваква тема и превише широка, с обзиром да се очекује да овакав научни скуп одговори на добар дио спорних питања. Ако један научни скуп има задатак да највећи број спорних и недовољно проучених питања сведе на најмању могућу мјеру и обим, онда их тако треба и организовати. Дакле, поступно, скуп по скуп, сваки намијењен групи тематских сродних питања и проблема. Зар, на примјер, и ове теме не заслужују да им се поклопи пажња посебно организованог скупа (наводимо само неке): култура и просвјета у НОР-у, I засједане АВНОЈ-а, II засједане АВНОЈ-а, народна власт 1941. године, окупациони систем у земљама старе Југославије, широкна платформе НОП-а, квислиншке формације у току рата 1941 — 1945. године, четнички покрет, усташки покрет економски фактор и масовност устанка итд. Сматрамо да би овакво тематско третирање питања омогућило много непосреднији резултат и већи допринос рјешавању до тада неријешених питања. Уосталом, искуства других могу нам и овдје добро послужити.

На крају треба рећи да се на овом научном скупу осјећало одсу-

ство већег ангажовања још неки историјчари и јавних радника који истражују ову значајну област наше прошлости. И поред тога што је било и претјераног уситњавања појединачних тема, очигледна је оријентација наших историчара на комплексније проучавање ових аспеката наводноослободилачког рата и револуције. Читав плејада младих научника која данас ради у институтима и заводима за изучавање радничког покрета нарочита Југославије, а која се бројношћу и квалитетом радова представила и

овом научном скупцу, обећава да ће много трудања ослободилачког рата и револуције добити благовремено научну оцјену и обраду. Према замисли организатора, материјали са овог научног скупца биће објављени у посебном зборнику, па ће на тај начин бити доступни научним радницима — историчарима, социолозима, филозофима, једном рјечју свима људима који су револуционарним zbивањима 1941. године видје извор за своју дјелатност.

Зоран Ласкић

ИЗВЈЕШТАЈ О РАДУ ИСТОРИЈСКОГ ИНСТИТУТА У ТИТОГРАДУ У 1966. ГОДИНИ

Органи управљања

Радна заједница Института и Радна заједница са представницима друштвене заједнице успјешно су рјешавала питања установе.

У току године одржано је 12 сједница, од којих 4 са представницима друштвене заједнице. Рјешавано је о свим питањима из надлежности ових органа (донесен Статут, програм рада и финансијски план за 1966. годину, извршен избор чланова за Научно вијеће, избор радника на радно мјесто шефа опште службе, референта за мемоарску грађу, дактилографа и курвира, донесено неколико одлука и закључака који су од значаја за проширивање и усавршавање самоуправних односа у радној организацији, утврђивање тромјесечни планови рада и вршене анализе њихових извршења, донесени су Одлука о систематизацији радних мјеста, Правилник о расподјели личних доходака радника, Одлука о примјени фактора корекције, донесен правилник о коришћењу средстава Фонда за научна истраживања, утврђен Правилник о међусобним дужностима и правима која преистичу из удружења рада, одлучивано о штампању и тиражу издања Института и другом).

Управни одбор је у току 1966. године одржао 13 сједница, на којима су разматрани сви предлози,

одлуке, нацрти, правила, правилници, предлози финансијских планова, завршних рачуна, планова рада и извјештаје о његовом извршењу.

Управни одбор је припремао сав материјал за Радну заједницу и успјешно рјешавао ова питања која су у његовој надлежности.

Научно вијеће

Научно вијеће изабрано је 12. IX 1966. на сједници Радне заједнице са представницима друштвене заједнице. У његов састав ушло је 7 научних радника (др Томица Никчевић, др Бранко Павићевић и др Бранко Петрановић — из Београда, Милош Милошевић — из Котора и др Драго Вујовић, Радоје Пејковић и др Ђоко Пејковић — радници Института).

У току 1966. Научно вијеће је одржало једну сједницу на којој је разматран план научноистраживачког рада Института за 1967. годину, примљен за штампу рад *Индустрија за прераду дрвета у Црној Гори 1873—1941. године*, одређени рецензенти за радове: *Црна Гора под аустроугарском окупацијом 1916—1918. године*, *Просвјетни и културни развитак у Црној Гори 1851—1918*, дат предлог о избору два радника института у звање вишег научног сарад-